

Spis treści

Wprowadzenie	9
Rozdział 1. Modele sprawiedliwości tranzycyjnej. Podstawowe pojęcia	13
1. Model	14
1.1. Pojęcie modelu. Model a typ idealny	14
1.2. Ogólna typologia modeli	18
1.3. Modele formułowane w pracy	19
2. Reżimy polityczne a procesy tranzycyjne	20
2.1. Forma państwa. Reżimy polityczne	20
2.2. Zmiany systemów politycznych	27
3. Sprawiedliwość	29
3.1. Sprawiedliwość w szerszym i w węższym znaczeniu	29
3.2. Sprawiedliwość w ujęciu Chaïma Perelmana	29
3.3. Sprawiedliwość rozdzielcza i wyrównawcza. Sprawiedliwość materialna i proceduralna	30
3.4. Deontologizm. Konsekwencjalizm. Etyka cnót	32
3.5. Odpowiedzialność jednostki za działania zbiorowości	34
4. Sprawiedliwość tranzycyjna	35
4.1. Zarys historii sprawiedliwości tranzycyjnej	36
4.2. Mechanizmy sprawiedliwości tranzycyjnej	42
4.3. Okoliczności stosowania mechanizmów <i>transitional justice</i>	44
4.4. Cele stosowania narzędzi sprawiedliwości tranzycyjnej	51
4.5. Sposoby ujmowania istoty sprawiedliwości tranzycyjnej	57
4.6. Sprawiedliwość tranzycyjna a rozliczenia z przeszłością	60
5. Modele sprawiedliwości tranzycyjnej w literaturze przedmiotu	62
5.1. Typy idealne sprawiedliwości tranzycyjnej	62
5.2. Modele funkcjonalne sprawiedliwości tranzycyjnej	65
Rozdział 2. Modele form rozliczeń z przeszłością	71
1. Zagadnienia wstępne	72
1.1. Charakter wyróżnianych modeli	72
1.2. Kryterium wyróżnienia	72
2. Modele form rozliczeń z przeszłością. Ujęcie proponowane	76

3.	Model odpłaty	77
3.1.	Typy modelu odpłaty i jego narzędzia	77
3.2.	Mechanizmy wymierzania sankcji karnych	83
3.3.	Mechanizmy wymierzania sankcji administracyjnych	91
3.4.	Model odpłaty a narzędzia klaryfikacji historycznej	97
3.5.	Model odpłaty. Przykłady	98
3.5.1.	Rozliczenie z przeszłością w byłej NRD	98
3.5.2.	Rozliczenie z przeszłością w Argentynie	100
3.5.3.	Rwanda. Rozliczenia po ludobójstwie z 1994 r.	103
3.5.4.	Grecja. Rozliczenia z reżimem pułkowników	105
3.5.5.	Rozliczenia w Timorze Wschodnim	107
3.5.6.	Czystka dekomunizacyjna w Republice Czeskiej	110
3.5.7.	Łotwa. Ograniczenia w prawie wyborczym	112
3.5.8.	Polska. Procesy karne dotyczące zbrodni komunistycznych	113
3.5.9.	Polska. Procedura ponownego zatrudnienia w instytucjach publicznych byłych funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa	115
3.5.10.	Polska. Obniżenie uposażenia emerytalnego byłych członków Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego oraz byłych funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa PRL	116
4.	Model klaryfikacji historycznej	118
4.1.	Typy modelu klaryfikacji historycznej i jego narzędzia	118
4.2.	Mechanizmy klaryfikacji zbiorowej	124
4.3.	Mechanizmy klaryfikacji indywidualnej	129
4.4.	Model klaryfikacji historycznej. Przykłady	131
4.4.1.	Gwatemala do 2010 r.	132
4.4.2.	Chile do roku 1998	134
4.4.3.	Niemcy. Komisja Śledcza ds. Oceny Dyktatury SED	136
4.4.4.	Republika Południowej Afryki	136
4.4.5.	Lustracja w Polsce	139
4.4.6.	Polska. Sejmowa Nadzwyczajna Komisja do Zbadania Działalności MSW	141
5.	Model grubej kreski	142
5.1.	Typy modelu grubej kreski i jego narzędzia	143
5.2.	Amnestia i ułaskawienie jako narzędzia sprawiedliwości tranzycyjnej	144
5.3.	Model grubej kreski. Przykłady	146
5.3.1.	Hiszpania do 2007 r.	146
5.3.2.	Urugwaj do roku 2000	148
5.3.3.	Rosja po 1989 r.	151
Rozdział 3. Aksjologiczne podstawy rozliczeń z przeszłością		153
1.	Sprawiedliwość tranzycyjna a tradycyjne pojęcia etyki	153
1.1.	Sprawiedliwość tranzycyjna a sprawiedliwość wyrównawcza i sprawiedliwość rozdzielcza	153

1.2.	Sprawiedliwość tranzycyjna a sprawiedliwość materialna i sprawiedliwość proceduralna	155
1.3.	Sprawiedliwość tranzycyjna a deontologiczne, utylitarne i aretologiczne pojmowanie sprawiedliwości	155
1.4.	Sprawiedliwość tranzycyjna a odpowiedzialność jednostki za działania zbiorowości	159
2.	Istota sprawiedliwości tranzycyjnej. Stan debaty	160
2.1.	Sprawiedliwość tranzycyjna jako zwykła sprawiedliwość w okolicznościach rodzajowo podobnych do czasów stabilnych (stanowisko 1)	161
2.2.	Sprawiedliwość tranzycyjna jako zwykła sprawiedliwość (stanowisko 1a)	163
2.3.	Sprawiedliwość tranzycyjna jako szczególny rodzaj sprawiedliwości (stanowisko 2)	163
2.4.	Rodzajowo odmienne okoliczności tranzycji (stanowisko 2a)	165
2.5.	Sprawiedliwość tranzycyjna jako zwykła sprawiedliwość w rodzajowo odmiennych okolicznościach (stanowisko 3)	165
3.	Istota sprawiedliwości tranzycyjnej. Stanowisko własne	167
3.1.	Struktura sprawiedliwości tranzycyjnej	167
3.2.	Inne właściwości sprawiedliwości tranzycyjnej	170
3.2.1.	Selektywność	170
3.2.2.	Kontekstowość	174
3.2.3.	Transformacyjny charakter	176
3.2.4.	Retroaktywność formuł sprawiedliwości tranzycyjnej	181
3.3.	Okoliczności tranzycji	189
4.	Wartości a sprawiedliwość tranzycyjna	194
4.1.	Pojęcie wartości	194
4.2.	Wartości istotne dla sprawiedliwości tranzycyjnej	195
5.	Aksjologiczne podstawy rozrachunku z przeszłością w ramach tranzycji nie-demokratycznych	200

Rozdział 4. Modele wyboru formy rozliczeń z przeszłością 204

1.	Jerzego Kmity koncepcja interpretacji humanistycznej	205
1.1.	Interpretacja humanistyczna. Podstawowe zagadnienia	205
1.2.	Modelowy charakter interpretacji humanistycznej	207
1.3.	Racjonalny prawodawca. Interpretacja prawnicza	213
2.	Wybór formy rozliczeń z przeszłością. Zagadnienia wstępne	214
2.1.	Czynność i skutek. Założenia dotyczące podmiotu racjonalnego. Postać następnika zasady racjonalności	215
2.2.	Wybór formy rozliczeń z przeszłością a wartości związane z rozrachunkiem z przeszłością	220
3.	Rozliczenia z przeszłością a zasada państwa prawa	225
3.1.	Państwo prawa. Zasada państwa prawa	225
3.2.	Rządy prawa w okresie tranzycji	233
3.3.	Wpływ zasady państwa prawa na wybór formy rozliczeń z przeszłością	235

3.3.1.	Zgodność typów sprawiedliwości tranzycyjnej z wartościami związanymi z demokracją w ujęciu materialnym	235
3.3.2.	Model odpłaty	237
3.3.3.	Model klaryfikacji historycznej	241
3.3.4.	Model grubej kreski	243
3.4.	Orzecznictwo sądów konstytucyjnych krajów Europy Środkowo-Wschodniej a rozumienie zasady państwa prawa	244
4.	Rozliczenia z przeszłością a wymogi prawa międzynarodowego	258
4.1.	Prawo międzynarodowe a zasada państwa prawa	258
4.2.	Wpływ prawa międzynarodowego na wybór formy rozliczeń z prze- szłością	259
4.2.1.	Wymogi prawa międzynarodowego w zakresie rozliczenia prze- szłości	260
4.2.2.	Prawo międzynarodowe a model wyboru formy rozliczeń z przeszłością	267
5.	Rozliczenia z przeszłością a stabilność młodych demokracji	269
5.1.	Wpływ stosowania narzędzi sprawiedliwości tranzycyjnej na stabilność młodych systemów demokratycznych	269
5.2.	Wpływ sytuacji politycznej na wybór formy rozliczeń z przeszłością	272
6.	Inne czynniki wpływające na formę rozliczeń z przeszłością	275
6.1.	Charakter poprzedzającego tranzycję reżimu niedemokratycznego	276
6.2.	Emocje	277
6.3.	Cele grup interesu i walka polityczna	278
6.4.	Czynniki kulturowe	279
6.5.	Upływ czasu	279
7.	Roberta Alexy'ego teoria zasad prawa a model wyboru formy rozliczeń z przeszłością	280
7.1.	Roberta Alexy'ego teoria zasad prawa	281
7.2.	Wyważanie wartości	285
7.3.	Wyważanie wartości a wybór formy rozliczeń z przeszłością	286
Rozdział 5. W stronę modelu normatywnego		302
1.	Podsumowanie i wnioski	302
2.	Uwagi <i>de lege ferenda</i>	310
Wykaz symboli i skrótów używanych w pracy		321
Bibliografia		338
Wykaz tabel i rysunków		370
Models of Transitional Justice (Summary)		371